

กัตถุญ

วันหนึ่ง ท่านอาจารย์มั่นระลึกถึงพระครูสีทา ชยเสโน พระกรรมวาจาจารย์ของท่าน จึงไปหาท่านและเล่าประสบการณ์การปฏิบัติธรรมที่ถ้ำไผ่ขวางน้ำตกสาริกาให้ฟังว่า

"การปฏิบัตินี้เป็นทางที่จะพาให้พ้นทุกข์คือมรรค ๘ มรรค ๘ ข้อต้นนั้นได้แก่ สัมมาทิฐิ ความ-เห็นชอบ เห็นชอบอะไร เห็นอริยสัจ ๔ อริยสัจ ๔ คืออะไร คือทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค มรรคคือมรรค ๘ ฉะนั้นเมื่อปฏิบัติสัมมาทิฐิข้อเดียว จึงเท่ากับปฏิบัติทั้งหมด ทุกข์คืออะไร คือความเกิด แก่ เจ็บ ตาย ใครคือผู้เกิดผู้ตาย ร่างกายของเรานี้ ฉะนั้นร่างกายของเรานี้จึงเป็นตัวทุกข์เพราะจิตเข้าไปยึดมัน

การบำเพ็ญจิตให้สงบจนเกิดกำลังแล้ว ก็ไม่ควรที่จะทำความสงบอย่างเดียว เพราะถ้าทำแต่ความสงบไม่พิจารณาทุกข์สักจึ่ง ก็จะเป็นเฉพาฉาน ก็จะเป็นมิจจาสมาธิ เป็นสมาธิผิดไม่พ้นทุกข์ต้องพิจารณาทุกข์จึงจะพ้นทุกข์ คือต้องใช้กระแสดิจที่เป็นกำลังอันเกิดจากความสงบนั้นมาพิจารณาเพราะกระแสดิจนี้ได้รับการอบรมจากสมาธิ แล้วเป็นกำลังมหาศาล ซึ่งไม่ควรนำไปใช้ทางอื่นเสีย ควรใช้พิจารณาตัวทุกข์ คือร่างกายนี้ให้เห็นชัดเจนจนกระทั่งเกิดนิพพาทาญาณ ความเบื่อหน่ายเจริญให้มากกระทำให้มาก ญาณเกิดขึ้นจนกว่าจะแ่รอบ"

ท่านพระครูสีทา ชยเสโน ฟังแล้วก็ชอบและชอบใจท่านอาจารย์มั่น ที่ไม่หลงลืม อุตสาห์เอาธรรมที่ตนได้รู้ได้เห็นมาบอก

ต่อมาท่านพระครูสีทา ได้ทดลองปฏิบัติคุณตามนั้น ก็ปรากฏความอัศจรรย์ขึ้น ท่านสามารถรู้เห็นสภาวะความจริง ได้ขอให้ท่านอาจารย์มั่นช่วยเป็นพยานในการเห็นธรรมของท่านด้วย ทั้งได้ยกย่องสรรเสริญอาจารย์มั่นว่าเป็นผู้มีกัตถุญกตเวทีมาก

โปรดโยมแม่

ต่อมาในปีนั้นเอง ท่านอาจารย์มั่นได้เดินทางไปสอนโยมมารดาของท่าน เมื่อ

โยมได้ปฏิบัติตามคำแนะนำก็เกิดความเย็นอกเย็นใจขึ้น จึงลาลูกหลานออกบวช

โยมมารดามีความเพียรแรงกล้า นอนตะแคงขวาตลอดชีวิต รับประทาน
อาหารมือเดียว ออกเดิน รูดงค์เช่นเดียวกับพระสงฆ์

เมื่ออินทรียกเกล้าขึ้น ท่านอาจารย์มั่นจึงแนะนำให้พิจารณาขันธ ๕ คือ รูป
เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ จนตัดความยึดมั่นถือมั่นได้

โยมมารดาถือศีล ๘ ตลอดชีวิต จนกระทั่งแตกดับสังขารไป ข้อสำคัญโยม
มารดาของท่านรู้ วันตายของตัวเองด้วย เมื่อท่านายชะตาชีวิตตนเองไว้ว่าจะตาย
เมื่อไร ถึงวันนั้นก็ถือแก่ความตายจริง ๆ และท่านอาจารย์มั่นได้จัดการทำ
ฌาปนกิจศพมารดาด้วยตัวท่านเอง

ท่านอาจารย์สิงห์ ขันตยาคโม ซึ่งได้หันมาปฏิบัติธรรมอย่างเอาจริงเอาจังก็
ปรากฏผลการปฏิบัติรูปหน้าไปเรื่อย ๆ

ต่อมาน้องชายของท่านคือ พระมหาปิ่น ปัญญาพโล เปรียญ ๕ ประโยคจากวัด
บรมนิวาส เลื่อมใสในพระอาจารย์มั่น ทั้งสองพี่น้องจึงร่วมเดินทางติดตามพระ
อาจารย์มั่น นอกจากนี้ยังมีพระอาจารย์คำพวย , พระอาจารย์เทศก์ เทศรังสี และ
พระอาจารย์อ่อน ได้ออกรูดงค์ติดตามพระอาจารย์มั่นอีกด้วย

สอนอาจารย์เสาร์ให้รู้ธรรม

ปี พ.ศ.๒๔๕๕ หลังจากออกพรรษาแล้ว พระอาจารย์มั่นได้รูดงค์ไปหาพระ
อาจารย์เสาร์ ซึ่งจำพรรษาอยู่ที่ถ้ำภูผากุด จังหวัดนครพนม

ระหว่างทาง ท่านได้พิจารณาถึงพระอาจารย์เสาร์ เห็นว่ายังไม่บรรลุนิพพาน
เพราะความปรารถนาความเป็นปัจเจกโพธิ เหมือนกับเราเมื่อก่อนท่านรำพึงกับ
ตัวเองว่า "ถ้าเราไปพบอาจารย์ของเราเราก็จะต้องแนะนำให้ท่านเลิกการปรารถนา
ขั้นนั้นเสีย"

เมื่อไปถึง ก็ปรากฏว่าท่านอาจารย์เสาร์ได้เตรียมสถานที่ไว้คอยต้อนรับ
ล่วงหน้าแล้ว แปลว่า ไม่ใช่แต่ศิษย์เท่านั้นที่รู้อาจารย์ อาจารย์แม้ยังไม่บรรลุก็รู้
ศิษย์เหมือนกัน

พรรษานั้น ศิษย์และอาจารย์ต่างปรึกษาสนทนาธรรม เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติ
ธรรมกันเป็นประจำ

วันหนึ่งท่านอาจารย์มั่น ได้ถามท่านอาจารย์เสาร์ว่า

"ท่านอาจารย์ได้พิจารณาอริยสังขธรรมหรือไม่"

"เราก็ได้พิจารณาเหมือนกัน" อาจารย์เสาร์ตอบ

"ได้ผลเป็นอย่างไรบ้าง"

"ได้ผลเหมือนกันแต่ไม่ชัดเจน"

"เพราะเหตุไรบ้างครับ"

"เราได้พยายามอยู่ คือพยายามคิดถึงความแก่ ความตาย แต่ว่าบางครั้งว่ามันไม่
แจ่มแจ้ง"

"ถ้าเช่นนั้นคงมีอะไรเป็นเครื่องห่วงหรือกระมัง"

"เราก็พยายามพิจารณาเหมือนกัน แต่ก็หาสิ่งขัดข้องไม่ได้ ความจริงความ
สว่างของดวงจิตนั้นก็เป็นที่ปกติดีอยู่ แม้มันจะดีบ้างไม่ดีบ้าง มันก็เป็นเรื่อง
ธรรมดาของสมาธิ แต่ว่าเมื่อจิตพิจารณาที่ไร รู้สึกว่าไม่ก้าวหน้าไป"

"กระผมคิดว่า คงมีอะไรสักอย่างเป็นเครื่องห่วง"

"ท่านอาจารย์ห้วงเรื่องการปรารถนาเป็นปัจเจกโพธิกระมังครับ"

"แน่ทีเดียว ในใจเราตั้งอยู่ว่า จะขอให้รู้ธรรมเองโดยมิต้องให้ใครมาแนะนำ
หรือมาบอกให้และมันก็ตั้งอยู่ในใจของเราตลอด"

"ขอให้ท่านอาจารย์อย่าเป็นห้วงเลย ขอให้พิจารณาอริยสังขเพื่อความพ้นทุกข์
เสียแต่ชาตินี้เถิดเพราะกระผมเองก็ปรารถนาพระโพธิญาณและกระผมก็ได้ละความ
ปรารถนานั้นแล้ว เนื่องด้วยว่าการท่องเที่ยวในสังสารวัฏฏ์นี้มันนานเหลือเกิน"

ท่านอาจารย์เสาร์ประหลาดใจมาก ที่ศิษย์ของท่านล่วงรู้ความในใจของท่าน
ได้ ทำให้ท่านรู้สึกว่าคุณอาจารย์มั่น คงต้องมีความชัดเจนในใจอย่างแน่นอน

ต่อมาท่านอาจารย์เสาร์ได้พิจารณาอริยสังข ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค
พิจารณาสังขารร่างกายจนเกิดความเบื่อหน่ายคลายจาง เมื่อกระทำให้มาก
เข้า ท่านก็ได้ดวงตาเห็นธรรม เลิกปรารถนาพระปัจเจกโพธิ

อาจารย์เสาร์เล่าเรื่องให้อาจารย์มั่นฟัง อาจารย์มั่นรับรองแล้วต่างก็เฝ้ามองใน

ธรรม ท่านอาจารย์มั่นได้ปฏิบัติต่อท่านอาจารย์เสาร์ เหมือนดังตัวท่านเป็นพระใหม่เลยทีเดียว ตั้งแต่ล้างบาตรซักจีวร ปูที่นอนให้ ตักน้ำมาให้สรง และอุหาลัง เป็นต้น ท่านปฏิบัติด้วยความอ่อนน้อมเป็นที่สุด

ช่วงที่ท่านอาจารย์มั่นได้มาอยู่ที่ถ้ำนี้ พระอาจารย์สิงห์ จันตยาภโม ได้ตามไปปฏิบัติด้วย และได้ติดตามท่านอาจารย์มั่นไปทุกหนทุกแห่ง

อย่าดูหมิ่นครูบาอาจารย์

พ.ศ.๒๔๖๐ อาจารย์มั่นได้จำพรรษาที่ป่าแห่งหนึ่ง ที่บ้านดงปอ ตำบลห้วยหลวง อำเภอเพ็ญในปีนั้นท่านได้อบรมพระภิกษุสามเณร ในการปฏิบัติธรรมมากขึ้น

ท่านแนะนำให้ลูกศิษย์ของท่านอยู่วิเวก ไม่ให้อยู่เป็นหมู่คณะเพราะจะหาความสงบมิได้ ให้อยู่แห่งละองค์สององค์ ใครสงสัยในการปฏิบัติ ท่านจะคอยแก้ไขให้

ท่านติดตามดูความเคลื่อนไหวของศิษย์อยู่ตลอดเวลา องค์กรไหนมีอุปนิสัยแก้กถาในธรรม ท่านจะเร่งเร้าให้เข้าถึงธรรมโดยเร็ว องค์กรไหนคิดออกนอกกลุ่มนอกทาง ท่านจะคอยเตือนให้เข้าสู่หนทางอันถูกต้อง

ครั้งหนึ่งท่านพระมหาปิ่น ปัญญาพโล ได้นึกถึงท่านอาจารย์มั่นแล้วเกิดความรูสึกดูหมิ่นท่านอาจารย์ว่า

"ท่านอาจารย์มั่นมิได้ร่ำเรียนพระปริยัติธรรมมากเหมือนเรา ท่านจะมีความรู้กว้างขวางได้อย่างไร เราได้ร่ำเรียนมาถึง ๕ ประโยค จะต้องมีความรู้กว้างขวางมากกว่าท่าน และที่ท่านสอนเราอยู่เดี๋ยวนี้จะถูกหรือผิดประการไรหนอ"

ท่านอาจารย์มั่นนั่งอยู่ในกุฏิของท่าน อยู่กับคนละมุมวัด ได้ทราบวาระจิตของท่านมหาปิ่นกำลังคิดดูถูกท่าน อันเป็นภัยแก่การบำเพ็ญสมณธรรมอย่างยิ่ง ท่านจึงลงจากกุฏิ ถือไม้เท้าไปเคาะข้างฝาพระมหาปิ่น แล้วพูดขึ้นมา

"ท่านมหาปิ่น เธอจะมานั่งดูถูกเราด้วยเหตุไร การคิดเช่นนั้น เป็นภัยต่อการบำเพ็ญสมณธรรมจริงหนา มหา"

พระมหาปิ่นตกใจสุดขีด ไม่คิดไม่ฝันว่า พระอาจารย์มั่นจะล่วงรู้ความรู้สึกนึกคิดของตนเองได้รับลูกจากกุฏิลงไปกราบเรียนท่านว่า

"กระผมกำลังนึกถึงท่านอาจารย์ในด้านอกุศลจิต กระผมขอกราบเท้าจง
อโหสิกรรมให้แก่กระผมเถิด ตั้งแต่วันนี้ต่อไป กระผมจะบังคับจิตมิให้นึกคิดถึง
สิ่งที่เป็นอกุศลจิตอย่างนี้ต่อไปอีก"

ศิษย์ที่มีนิสัยคูหมั่นครุบาอาจารย์ หากแก้ไขนิสัยนี้ได้ ก็ยากที่จะบรรลุนิพพาน
ได้

อย่ามัวเที่ยวแสวงหา

เมื่ออยู่ที่ใดที่หนึ่งนาน ๆ หมุกคณะก็เพิ่มจำนวนมากขึ้น ทำให้ท่านรู้สึกไม่
ชอบใจ เพราะท่านไม่ชอบการคลุกคลีด้วยหมุกคณะ ในที่สุดพระอาจารย์มั่นจึง
ปลีกตัวไปอยู่ถ้ำผาปิ้ง จังหวัดเลย เพียงองค์เดียว ปีนี้เป็นปี พ.ศ.๒๔๖๑

ท่านได้พิจารณาถึงความจริงอันเกิดจากการบำเพ็ญเพียรของท่านและต้องการ
วัดผลการปฏิบัติที่ท่านได้แนะนำพร่ำสอนพระภิกษุสามเณรและอุบาสก
อุบาสิกา ว่าถูกต้องหรือไม่

เมื่อได้พิจารณาว่าถูกต้องเป็นธรรม ท่านก็พอใจ และตั้งใจจะสั่งสอนต่อไป
อีก เพื่อช่วยให้คนได้พ้นทุกข์ประสบสุขในชีวิตมากขึ้น

วันหนึ่ง ท่านหวนพิจารณาถึง "ความรู้ของท่านและที่ได้แนะนำสั่งสอนผู้อื่นได้
ปรากฏว่า อันที่จริงอริยธรรมเหล่านี้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้แล้วอย่าง
ชัดเจน แต่เพราะเหตุที่ผู้ศึกษาไม่ได้ทำให้เป็นจริงขึ้น อริยธรรมจึงกลายเป็นสิ่งที่
ลึกลับยากแก่การจะรู้อันได้ แม้ว่าพระพุทธองค์จะทรงแสดงแจ้งชัดสักเท่าใดก็
ตาม เช่นพระองค์แสดงอนัตตลักษณะสูตร โปรดปัญญาวัคคีย์ให้ได้สำเร็จเป็น
พระอรหันต์นั้น พระองค์ก็ทรงแสดงชี้ลงไปทีละทีละทีที่กายคือรูปของปัญญาวัคคีย์
นั่นเอง ได้ทรงแสดงว่า
รูป ภิกขเว อนตตา รูปไม่ใช่ตน แม้รูปของปัญญาวัคคีย์ก็มีอยู่แล้ว

ทำไมปัญญาวัคคีย์จึงไม่พิจารณาเอาเองเล่า มารู้แจ้งเห็นจริงเอาตอนที่
พระพุทธเจ้าทรงชี้ให้ดูจึงค่อยสำเร็จ

ข้อนี้ก็เป็นเช่นกับตัวเรานั่นเอง ได้ถอดส่าห์เที่ยวไปแสวงหาอาจารย์และ

ผู้ทรงคุณวุฒิกระทรวงมหาดไทยและต่างประเทศ แต่ครั้งจะมารู้จริงได้ก็คือ การมาศึกษาปฏิบัติเอาโดยตนเองตามแนวของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง แต่ว่าเท่าที่เราเองได้เข้าใจนั้นก็เพราะเราไปเห็นความจริงเท่านั้นทั้ง ๆ ที่ความจริงก็อยู่ใกล้ชนิดเดียว แต่ว่าการรู้ปฏิบัติเพื่อความรู้จริงนี้มันเป็นเรื่องที่แปลก เพราะเหตุว่าการทำจิตเป็นนามธรรม เมื่อเกิดความอัศจรรย์หรือความสบายก็ไปเข้าใจเสียว่าดีเสียแล้ว จึงเป็นให้ไม่สามารถจะรู้ยิ่งขึ้นได้ จึงไม่ควรดำเนินผู้ที่เขาพากันทำสมาธิแล้ว หลงไหลไปตามโลกียฉานหรือตามวิปัสสนูปกิเลส เพราะเขาเหล่านั้นก็ได้รับความสงบความเย็นใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่หาได้ยาก

แต่ที่ควรดำเนินก็เพราะว่าเขาไม่พยายามหาโลกุตตรธรรมนั้น แม้แต่เราในเบื้องต้นแรกเราก็พบ โลภียฉาน ฉานมากมาย ซึ่งมันก็ทำให้เราต้องหลงไหลมันไปพักใหญ่ แต่เราพยายามที่จะแสวงหาให้ยิ่งขึ้น เราจึงไม่ติดอยู่เพียงแค่นั้น อันการติดอยู่หรือเข้าใจผิดในธรรมปฏิบัติจิตอันเป็นภายในนี้มันไม่ไปนรกดอก แต่ว่าการไปติดมัน มันทำให้ต้องล่าช้าต่อการรู้ยิ่งเห็นจริงต่าง ๆ หากเราเองเมื่อได้ความรู้แจ้งนี้แล้วจึงได้พยายามเพื่อความที่จะทำจิตให้ก้าวหน้าโดยไม่หยุดยั้ง

ทุกหมู่ทุกจำพวกในบรรดาผู้บำเพ็ญจิตในกัมมัฏฐานทั้งหลายนั้น ต่างก็มุ่งหวังเพื่อความดีความเจริญทุกหมู่ทุกคณะ แต่เพราะความรู้เท่าไม่ถึงการณ์นั่นเองที่ทำให้เขาต้องเสียประโยชน์ท่านได้ปรารถนาไปถึงอาปรดาบาสากาลามโคตร และอุทกดาบสรามบุตร ที่พระพุทธองค์ได้ตรัสว่า "ฉิบหายเสียจากคุณอันใหญ่" เนื่องด้วยดาบสทั้ง ๒ นั้น ได้มรณะไปเสียก่อนที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสรู้ ความจริงดาบสทั้งสองก็เป็นผู้สำเร็จฉานชั้นสูงกันทั้งนั้น อันว่าฉานชั้นสูงนี้เป็นการให้ความสุขอันยิ่งแก่ผู้ได้สำเร็จอยู่มากแล้ว แต่เพราะเหตุใดเล่าพระพุทธองค์จึงทรงแสดงว่า "ฉิบหายเสียจากคุณอันใหญ่" ก็เพราะว่ายังไม่หมดจากกิเลส เพราะเพียงแต่ข่มกิเลสไว้ เหมือนกับศิลาทับหญ้าเท่านั้น

อันที่จริงฉานชั้นสูงนั้น ก็เป็นเบื้องต้นแห่งการดำเนินไปสู่ความหมดจดจากกิเลสแต่เพราะความที่ดาบสนั้นไม่เข้าใจวิธีแห่งการอันจะพึงทำจิตเข้าสู่อริยสัจจ์เท่านั้น ข้อนี้เป็นประการสำคัญนัก เพราะการตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าก็เพราะเหตุนี้คือ อริยสัจจ์นี้ แต่ท่านได้พิจารณาต่อไปอีกว่า การบำเพ็ญ จิตต้องอาศัย

ปัญญาจึงจะรู้ถูกผิด และมีใช้แต่จะเอาแต่ทำจิตอย่างเดียว ต้องมีสิ่งแวดล้อม ภายนอก อีกอาทิเช่น ธรรมวินัยทั้งอย่างหนักและอย่างเบา แม้ว่าจะพยายามทำจิต สักเท่าใดก็ตาม ถ้าประพฤติผิดพระธรรมวินัยน้อยใหญ่แล้วจะทำจิตยอมไม่บังเกิด ผล พร้อมกับนั้นต้องเป็นผู้สันโดษมักน้อยรักษาชุดังควัตรต่าง ๆ อันเป็นเครื่องขัด กลากิเลสหายาบ ด้วยว่าสิ่งแวดล้อมทั้งหลาย ที่จะต้องพยายามปฏิบัติให้เป็นอัน ดี เท่ากับเป็นเครื่องบำรุงส่งเสริม เช่นกับรถยนต์เครื่องยนต์กลไกต่าง ๆ ถึงเป็นเครื่องดีมากสักเท่าใดก็ตาม ถ้าขาดการบำรุงรักษาก็ไม่สามารถที่จะให้ผล แก่ผู้ใช้ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย หรือเช่นต้นไม้ต่าง ๆ ถ้าเราจะปลูกบ้านให้ได้ผลก็ ต้องบำรุงรักษาจึงจะให้ผลแก่เจ้าของได้

การบำเพ็ญจิตก็เช่นเดียวกัน ควรจะได้กำหนดข้อปฏิบัติอันเป็นการสันโดษมัก น้อยเอาไว้ โดยการฉันทเดียว การฉันทในบาตร การบิณฑบาต การปิดกวาง ทำ ความสะอาดเสนาสนะ การอยู่โคนต้นไม้การอยู่ป่า การมีจีวรเพียงแต่ไตร จีวร การรักษาวัตรทั้งหลายมีเสขียวัตรและอาจารย์วัตร เป็นต้น

ในราตรีหนึ่งระหว่างกลางเข้าพรรษา ขณะที่กำลังบำเพ็ญสมณธรรมอยู่เกิด ความสงบเยือกเย็นมาก จนเกิดแสงสว่างพุ่งไปสู่พระอภิธรรมทั้ง ๓ พระ คัมภีร์ แล้วได้พิจารณากำหนดพิจารณาแยกคายนั่นว่าสามารถรู้ได้ทั้งอรรถและ ทั้งแปลอย่างคล่องแคล่ว ได้พิจารณาอย่างละเอียดตลอดคตินัยรุ่ง พอรุ่งเช้าออก จากสมาธิแล้ว ความรู้เหล่านั้นปรากฏว่าลบเลือนไปเสียเป็นส่วนมาก ยังจำ ได้เฉพาะที่สำคัญ พอรู้ความหมายเฉพาะเรื่องหนึ่ง ๆ เท่านั้น ท่านได้พิจารณา วาสนาบารมีของท่านแล้วคำนึงถึงว่าเมื่อแจ่มแจ้งแล้วทำไมถึงลบเลือนไป เสีย ท่านได้ทราบในญาณของท่านว่า "ปฏิสัมภิ-ทานุสาสน์" ความรู้ที่จะพึง แดกฉานในพระธรรมวินัยนี้เพียงเล็กน้อยเท่านั้น จะได้มีความแตกฉาน เป็นปฏิสัมภิทาญาณก็หาไม่ได้ เช้าวันนั้นเมื่อเข้าไปบิณฑบาตในบ้าน มีโยมผู้ชาย คนหนึ่งมาใส่บาตรแล้วพูดขึ้นมา "เมื่อคืนนี้ผมฝันเห็นท่านเปิดเอาหนังสือ พระไตรปิฎกออกมาอ่านเป็นอันมาก ท่านคงภาวนาดีในคืนนี้" ท่านได้ยินโยม พูดก็เพียงแต่ยิ้มแย้มนิดหน่อยแล้วก็เดินบิณฑบาตต่อไป

เมื่อต้องการพ้นทุกข์ ไม่ควรติดมาน

ปีต่อมา พ.ศ.๒๕๖๒ ท่านอาจารย์มั่นจำพรรษาอยู่ที่ป่า บ้านคือ อำเภอฝือ จังหวัดอุดรธานี ปีนี้ท่านได้แนะนำข้อปฏิบัติแก่พระภิกษุเป็นจำนวนมาก

ได้แนะนำพระอาจารย์สุวรรณ สุจิณฺโณ , พระอาจารย์สิงห์ ชันตยาภโม , พระอาจารย์แหวน สุจิณฺโณและพระอาจารย์คือ ซึ่งปฏิบัติได้มานานมาบ้างแล้วว่าไม่ให้หลงไหลอยู่ในมาน

"ผู้ต้องการพ้นทุกข์จริงๆ แล้ว ต้องไม่หลงในความเป็นเหล่านั้น ญาณ คือ ความรู้พิเศษที่เกิดขึ้นในระหว่างแห่งความสงบ เป็นต้นว่าญาณระลึกชาติ ได้ ญาณรู้จักเหตุการณ์ในอดีต ญาณรู้จักเหตุการณ์ในอนาคต รู้จักวาระจิตความนึกคิดของบุคคลอื่น เป็นต้น

เหล่านี้ล้วนแต่เป็นวิชาที่น่าอัศจรรย์มากทีเดียว แต่ถ้าหากว่าหลงและติดอยู่ใน ญาณเหล่านี้แล้วจะทำให้เกิดความเฝ้าซำในการปฏิบัติเพื่อเข้าสู่อริยสังขาร แต่ ญาณเหล่านี้เป็นอุปกรณอย่างดีพิเศษในอันที่ดำเนินจิตเข้าสู่อริยสังขารหรือการทรมาน บุคคลบางคน แต่ว่าจะต้องรู้ว่ามันเป็นญาณ อย่ายินดี หรือติดอยู่เพียง เท่านั้น เพราะเท่ากับว่ามันเป็นผลพลอยได้ เกิดจากการบำเพ็ญจิตเข้าสู่อริยสังขารนั่นเอง

ถ้าหากว่าเราไปยินดีหรือไปติดอยู่เพียงเท่านั้นแล้ว ก็จะก้าวเข้าไปสู่ความพ้นไป จากทุกข์ไม่ได้ แม้แต่พระเวททัตในสมัยครั้งพุทธกาลก็สำเร็จญาณถึง ๕ ประการ แสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้สมประสงค์ แต่หลงอยู่ในความรู้ญาณของตน เกิดทิฏฐิมานะว่าตนเก่งตนดี ถึงกับต้องการจะเป็นพระพุทธเจ้าแทนเอา เลยทีเดียว แต่ที่ไหนได้ ในที่สุดโดยอาศัยญาณกลับต้องเสื่อมหมดทุกอย่างไม่ พ้นทุกข์ ไม่เข้าถึงอริยสังขาร แต่กลับตกนรกไปเลย

ญาณเหล่านี้มันน่าคิดจริงๆ เพราะมันวิเศษแท้ ทั้งเยือกเย็นทั้งสว่างส่องไส ทั้ง รู้อะไรที่เป็นอดีต อนาคต ตามความประสงค์ ผู้ที่ไม่เข้าใจความจริง ที่ไปติด ฌ ที่นี้ เราจะสังเกตเห็นได้ตรงที่เกิดทิฏฐิขึ้นมามีอย่างหนึ่ง คือการถือตัวว่าดีกว่าใคร ๆ ไม่ว่าผู้นั้นจะเป็นครูบาอาจารย์หรือเพื่อนสหธรรมิกหรือศิษย์ หว่าศิษย์ผู้เรา ไม่ได้ ใครก็สู้เราไม่ได้ ทิฏฐิชนิดนี้เมื่อเกิดขึ้นแล้วด้วยตัวของตัวเองไม่รู้ตัวเอง

ท่านเปรียบว่ามีระเซ่ตัวหนึ่งใหญ่เหลือเกินอยู่ในท้องทะเล มันไม่รู้ว่ายางของ มันอยู่ที่ไหน เมื่อมันไม่รู้และมันเห็นหางของมัน มันก็กินหางของมัน กินไป ๆ จนเหลือแต่หัว เลยหว่าซะหมดเลย และท่านก็อธิบายว่า การหลงตัวด้วยญาณ นี้มันละเอียดนัก เราจะสังเกตได้อีกอย่างหนึ่ง คือการขาดจากความรอบคอบบาง สิ่งบางประการ เพราะเหตุแห่งการถือตัว เช่นการกล่าวคำดูถูกดูหมิ่นต่อเพื่อน สหธรรมิกด้วยกัน หรือต่อครูบาอาจารย์ของตนหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งซึ่งตนไม่เห็นด้วย กับการดำเนินญาณทุกญาณมันต้องเสื่อม มันจะคงตัวอยู่ได้ตลอดไปหา ได้ไม่ แม้จะใช้ความพยายามสักเท่าใดก็ตาม คือว่าครั้งแรก ๆ ก็ดูเหมือนจะเป็น ความจริงได้ แต่ต่อไปก็เลื่อนเข้า ๆ กลับกลายเป็นความนึกคิด โดยอาศัยสัญญา เก่า นี้คือความเสื่อมแห่งญาณ ลูกศิษย์ก็มีหลายองค์ ที่ต้องเสื่อมลงจากญาณ เหล่านี้ค่อนข้างน่าเสียดาย ดังนั้นเพื่อป้องกันความเสื่อม จึงต้องรีบดำเนินจิตเข้าสู่ อริยสังข์เสียเลย เพราะความที่จิตเข้าสู่อริยสังข์ได้แล้ว มันก็ห่างจากความเสื่อม ไปทุกที ๆ

ท่านหนูใหญ่ อายุคราวเดียวกับท่านอาจารย์ฝั้น อาจาโร ไม่พยายามดำเนินจิต เข้าสู่อริยสังข์ แต่ว่าวิญญาณแหลมคมดี เอาแต่ญาณภายนอกอย่างเดียว จึง เสื่อมไปได้ คือท่านหนูใหญ่นั้นเมื่อปฏิบัติไปแล้วเกิดญาณรู้ความจริง บางอย่าง ได้อย่างคล่องแคล่วเป็นที่ปรึกษาหารือแก่สหธรรมิกด้วยกัน ได้เป็นอย่างดี ทั้งมีความรู้พิเศษเป็นที่น่าอัศจรรย์มาก เมื่อหมู่คณะที่อยู่ร่วม สำนักกับท่านประพฤติศีลธรรมวินัยในข้อวัตรปฏิบัติแม้เพียงเล็กน้อยก็ตาม ท่าน สามารถรู้ได้ด้วยญาณของท่าน ทั้ง ๆ ที่ท่านก็ไม่ได้รู้ไม่ได้เห็นแต่ประการใด

อาทิเช่น ครั้งหนึ่งเวลาบ่ายสามแฉะทั้งหลายได้จัดน้ำปานะ (อัญญาบาล) ถวาย พระเวลาที่พระทั้งหลายกำลังดื่มอยู่นั้น ขณะนั้นท่านหนูใหญ่กำลังทำสมาธิอยู่ใน ความสงบ ได้เห็นพระเหล่านั้นในญาณของท่านว่า กำลังฉันน้ำปานะกันอยู่ท่าน จึงไปที่ท่ามกลางหมู่คณะนั้นและกล่าวว่า พวกเรากำลังฉันสิ่งของที่เจือด้วยอนา มิสแน่ เพราะมันไม่บริสุทธิ์ ซึ่งพระภิกษุสามเณรทั้งหลายกำลังฉันน้ำปานะกัน อยู่พากันสงสัยและสามเณรผู้ทำก็ยืนยันว่าบริสุทธิ์ไม่มีอะไรเพราะทำมากับมือ แต่ ท่านหนูใหญ่ก็ยืนยันว่าไม่บริสุทธิ์แน่ จึงได้มีการตรวจค้นกันขึ้น ได้พบเมล็ด

ข้าวสุกติดอยู่ที่ก้นภาชนะนั้นจริง ๆ เพราะเหตุนั้นหมู่คณะทั้งหลายจึงเกรงขาม
ท่านมาก เพราะเมื่ออยู่ใกล้ ๆ กับท่านแล้วต้องระวังความนึกคิดเป็นเหตุให้เกิด
สติสัมปชัญญะขึ้นมา

แต่เมื่อท่านหนูใหญ่ไม่ได้หมั่นบำเพ็ญสมณธรรม ทำตัวอยู่ห่างจากท่าน
อาจารย์มันมากขึ้นเป็นสำคัญในที่สุดก็เสื่อมจากคุณอันนั้น จนสึกออกไปเป็น
ฆราวาส อยู่ใต้อำนาจของกิเลสต่อไป

ท่านอาจารย์มันบอกว่า "ผู้ที่ได้ญาณนี้แล้ว ถ้าเป็นเช่นนี้ย่อมเป็นที่น่าเสียดาย
อย่างยิ่งทีเดียวเพราะเท่ากับคนได้สมบัติมหาศาลแล้วรักษาสมบัติไม่ได้หรือใช้
สมบัติไม่เป็น ไม่ได้ประโยชน์จากสมบัตินั้น ผู้ที่ได้ญาณก็กว่าจะทำขึ้นมาได้
แสนยากลำบากนัก แต่เมื่อได้มาแล้วไม่รู้จักรักษาและไม่รู้จักทำให้มันเป็น
ประโยชน์ ถึงเป็นสิ่งที่นักปฏิบัติทั้งหลายควรสังวรระวังเป็นอย่างยิ่ง

สำหรับเรื่องญาณหรือความสงบ ถ้าหากไปหลงมันเข้าปล่อยให้มันเกิดแต่
ความสงบอย่างเดียวยอมไม่ได้ประโยชน์เท่าที่ควร เพราะญาณนั้นเป็นที่สบาย
อย่างยิ่งและน่าอยู่ มันทำให้เกิดความสุขอย่างน่าพิศวง และที่น่าติดอยู่ของหมู่
โยคาวจรทั้งหลายจริง ๆ มีหน้าซำบางที่ท่านก็หลงไปถึงกับว่าที่นี่เป็นที่หมดไป
จากกิเลส อันที่จริงแล้วที่นี่เองจำเป็นต้องแก้ไขตัวของตัวเองอย่างหนักเหมือน
กันกับคนที่กำลังนั่งนอนสบาย และจะให้ทำงานหนักก็จำเป็นต้องตั้งบังคับทั้ง
ปลอบ ท่านอาจารย์มันชี้ตัวอย่าง ท่านอาจารย์เทศก์ เทศรังสี (พระนิโรธรจ
สี) ว่าท่านเทศก์นี้ได้ติดอยู่ในญาณนี้นานยิ่งกว่าใคร ๆ ในระยะที่ท่านเทศก์หลง
อยู่ในญาณนั้น เราได้พยายามแก้ไขอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้คลายจาก
ความเป็นเช่นนั้น กว่าจะได้ผลต้องใช้เวลาถึง ๑๒ ปี ครั้นเมื่อท่านอาจารย์เทศก์
แก้ไขตัวของท่าน ได้แล้ว ถึงกับอุทานว่าเราหลงไปถึง ๑๒ ปี ถ้าไม่ได้ท่าน
อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิแก้ไขเราแล้วก็จะต้องติดไปจนตาย"

ท่านอาจารย์มัน ได้เน้นหนักว่า การแก้ไขสิ่งของที่ดีที่เกิดขึ้นนี้ลำบากกว่าแก้
สิ่งของไม่ดี เพราะความไม่รู้กันในหมู่ผู้หวังดี หาทางแก้ไขได้ง่าย ส่วนความ
ดีที่ต้องติดดีนี้แก้ไขยาก ผู้ติดดีจึงต้องใช้ความพยายามหลายอย่างเพราะขั้นนี้มัน
เป็นขั้นปัญญา

เนื่องจากการเกิดขึ้นภายในนั้นมีพร้อมทั้งเหตุและผล จนทำให้เชื่อเอาจนได้ แม้แต่วิปัสสนาซึ่งก็เป็นทางไปสู่อริยสัจอยู่แล้ว แต่ผู้ดำเนินไม่มีความรอบรู้พอ ก็กลับกลายเป็นวิปัสสนูปกิเลสไปได้ วิปัสสนูปกิเลส คือ

๑. โอภาส เมื่อจิตมีความสงบเป็นสมาธิแล้วจะเกิดความสุขสว่างในทางใจ ความสว่างนี้จะมีลักษณะที่แตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับนิสัยของแต่ละคนไม่เหมือนกัน เมื่อความสว่างนี้เกิดขึ้นกับตัวเองเมื่อไร ให้รีบไปหาครูอาจารย์ช่วยแนะวิธีแก้ไข ครูอาจารย์นั้นต้องมีความรอบรู้ในวิธีทำสมาธิเป็นอย่างดี จึงจะช่วยแก้ไขให้ได้ ถ้าครูอาจารย์ไม่มีความรู้ในทางนี้ ก็จะส่งเสริมตอกย้ำให้ทำในวิธีนี้ต่อไป ผู้ได้รับผลที่ผิด ๆ ก็ตกอยู่กับผู้ทำสมาธิเอง

๒. ปิติ ผู้ทำสมาธิจะมีความเอิบอímใจเป็นอย่างมากมีความเบิกบานใจอยู่ตลอดเวลา จะย่นเดินนั่งนอนอยู่ในอิริยาบถไหนใจจะมีความเอิบอímอยู่ตลอดทั้งวันทั้งคืน ในช่วงนั้นมีแต่เฝ้าจิตที่มีความเอิบอímอยู่เป็นนิจ ความคิดทางสติปัญญาจะพิจารณาในเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็หมดสภาพไป ใจมีแต่ความพลัดพลินอยู่กับปีตินั้น ๆ

๓. ปัสสัทธิ ความสงบใจที่เป็นผลจากการทำสมาธิจะมีความสงบเป็นอย่างมาก จะมีความแน่วแน่นมั่นคงอย่างแนบแน่นทีเดียว ใจไม่คิดวอกแวกแผ่ส่ายไปตามอารมณ์แต่อย่างใด จะเป็นอารมณ์แห่งความรักหรืออารมณ์แห่งความชัง เนื่องจากสาเหตุอันใดก็ตามไม่มีความอยากคิดในเรื่องอะไรทั้งนั้น จะย่นเดินนั่งนอนอยู่ในที่ไหนมีแต่ความสงบใจอยู่ตลอดเวลา นี่ก็เป็นโมหสมาธิหลงอยู่ในความสุขจนลืมตัวไม่อยากคิดพิจารณาให้เป็นไปในการเจริญทางสติปัญญาแต่อย่างใด เพราะกลัวว่าใจจะเกิดความฟุ้งซ่าน มีแต่ใช้สติระลึกรู้อยู่ในอารมณ์แห่งความสงบนั้น ๆ จึงเป็นสมาธิที่โง่เขลาหาความฉลาดไม่ได้เลย

๔. สุขะ เมื่อจิตมีความสงบดีแล้วย่อมเกิดความสุขภายในใจเป็นอย่างมาก จะย่นเดินนั่งนอนอยู่ในที่ไหน ใจจะมีแต่ความสุขนี้อยู่เป็นคู่ของใจตลอดไปไม่อยากจะเสื่อมคลาย นี่เองผู้ปฏิบัติในยุคนี้จึงมีความต้องการภาวนาหาความสุขใจเพียงเท่านั้นที่สอนกันว่าทำสมาธิเพื่อให้เกิดความสุขภายในใจ ถ้าปัญญาไม่มีก็จะหลงความสุขได้

๕. ญาณะ เมื่อจิตมีความสงบเป็นสมาธิได้แล้วย่อมมีความรู้เกิดขึ้น ความรู้ที่เกิดขึ้นนี้เองจะทำให้เกิดความหลงผิดไปได้ง่าย จะตีความหมายไปว่าปัญญาญาณได้เกิดขึ้นกับตัวเองแล้ว อยากรู้เรื่องอะไรอยากรู้ในกรรมหมวดไหนก็กำหนดถามลงไปทีไรก็จะมีคำตอบขึ้นมาในหมวดกรรมนั้น ๆ จะเข้าใจไปว่าคุณธรรมได้เกิดขึ้นกับตัวเองแล้ว อยากรู้ว่าเราอยู่ในคุณธรรมระดับไหน ก็จะมีความรู้บอกขึ้นมาว่า เป็นคุณธรรมของพระอริยโสดาบันบ้าง เป็นคุณธรรมของพระสกิทาคามีบ้าง เป็นคุณธรรมของพระอนาคามีบ้าง เป็นคุณธรรมของพระอรหันต์บ้าง จึงได้เกิดความเชื่อมั่นในความรู้ที่เกิดขึ้นว่าเป็นของจริงที่ฝังใจอย่างสนิททีเดียว ใครจะมาว่ามีความสำคัญผิดก็จะยืนยันว่าเรามีญาณรู้ที่ถูกต้องและมีความเชื่อมั่นว่าตัวเองได้บรรลุธรรมเป็นพระอริยเจ้าจริง ถ้าเป็นในลักษณะนี้จึงยากที่จะแก้ไข

๖. อธิโมกข์ น้อมใจเชื่อว่าเป็นของจริงอย่างฝังใจทีเดียว เข้าใจว่าเรามีดวงตาเห็นธรรม ก็เพราะมีญาณรู้ที่เกิดขึ้นจากสมาธิความสงบเป็นต้นเหตุนั่นเอง มีความเชื่อมั่นในความรู้ของตัวเองสูงมาก ให้ความสำคัญตัวเองว่า พุทธโธ รู้ตื่นเบิกบานได้เกิดขึ้นกับตัวเองแล้ว ถ้ามีอภิญญาอย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นก็จะเกิดความเชื่อมั่นเพิ่มทิวภูมิมานะอวดตางนลิ้มตัว ถ้าพระเป็นในลักษณะนี้ก็จะได้รับพยากรณ์จากลูกศิษย์ว่าอาจารย์ของเราได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ทันที

๗. ปัศคาหะ มีความเพียรที่เข้มแข็งเป็นอย่างมาก ความเพียรนั้นจะมุ่งทำสมาธิมีความสงบเพียงอย่างเดียว จะไปที่ไหนอยู่ในที่ใดจะปรารถนาความเพียรทำสมาธิอยู่เสมอจะอยู่เฉพาะตัวหรือในสังคมใดจะอยู่ในความสำรวมผิดปกติ จะอยู่แบบนิ่งเฉยไม่อยากจะพูดคุยกับใคร ๆ ผู้ที่ไม่เข้าใจก็คิดว่าเป็นผู้ปฏิบัติที่เคร่งครัดมาก หรือลืมนตาก็จะอยู่ในท่าเงียบขี้นซึมเซอเหม่อลอย ไม่ชอบอยู่ในสังคม อยากจะอยู่เป็นเอกเทศเฉพาะตัวไม่มีความฉลาดรอบรู้ในทางปัญญาแต่อย่างใด จึงเรียกว่า มิจฉาวายามะ เป็นความผิดไม่ถูกต้องชอบธรรมแต่อย่างใด

๘. อุပ္ปัทธาน มิสติระลึกรู้ในอารมณ์ภายในใจได้ดีมาก แต่เป็นเพียงสติสมาธิเท่านั้นส่วนสติปัญญาจะไม่มีกับผู้เป็นในลักษณะนี้แต่อย่างใด ถ้าอารมณ์ของใจเปลี่ยนไปตาม เหตุปัจจัยอย่างไร ก็จะมีสติระลึกรู้ไปตามอารมณ์ประเภทนั้น ๆ

ไม่ชอบพิจารณาในทาง สติปัญญาแต่อย่างใด ไม่สนใจพิจารณาในเรื่องที่เป็น
อนิจจังทุกขังอนัตตา ถึงจะพูดธรรมะได้ก็พูดไปตามตำราที่ได้ศึกษามา
เท่านั้น จึงเรียกว่า มิจฉาสติ ระลึกไว้ในสิ่งใดจะไม่เป็นไปในความถูกต้องชอบ
ธรรมแต่อย่างใด

๕. อุเบกขา ความวางเฉยในทางใจได้ดีมาก ใจไม่รับในอารมณ์ที่ชอบใจ
และไม่ชอบใจอะไรที่มาสัมผัสทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อันเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดขึ้น
ความรักความชังใจจะวางเฉยอยู่ตลอดเวลา เมื่อใจลงสู่อุเบกขาความวางเฉยที่
มั่นคงแล้ว จะไม่ทำให้เกิดความรู้สึกในอารมณ์ ไม่มีความเอาใจใส่ในสิ่งใด ๆ
ทั้งสิ้น เมื่อเป็นอย่างนี้จะทำสมาธิได้ง่าย แต่ก็จะเป็นมิจฉาสมาธิ ความตั้งใจ
มันผิดต่อไป จึงยากที่จะแก้ไขหรือแก้ไขไม่ได้เลย

๑๐. นิกันติ มีความยินดีพอใจในสิ่งที่เกิดขึ้นทั้งหมด ยอมรับผลที่เกิดขึ้นว่า
เป็นของจริงมีความเชื่อว่าเป็นแนวทางที่จะทำให้ถึงซึ่งมรรคผลนิพพานได้แน่นอน
ใครจะมาว่าภavanaผิดอย่างไรก็มีความมั่นใจในตัวเองว่าภavanaถูกต้องไป และยัง
ไปตำหนิผู้อื่นว่าภavanaไม่เก่งเหมือนเรา ถึงครูอาจารย์องค์ที่มีความฉลาดรอบรู้
เข้ามาช่วยเหลือก็สายไปเสียแล้ว ชีวิตได้ทุ่มเทในการทำสมาธิอย่างจริงจัง ก็มา
พังเพราะวิปัสสนูปกิเลสที่เกิดขึ้นนี้เอง

มรรคผลไม่พ้นสมัย

พ.ศ.๒๕๖๓ ท่านอาจารย์มั่น ได้ไปจำพรรษาอยู่ที่อำเภอท่าบ่อ จังหวัด
หนองคาย จะเห็นว่าท่านจะอยู่ไม่ประจำที่ จะท่องเที่ยวไปเรื่อย ๆ ลูกศิษย์ลูก
หาผู้หวังความเจริญในทางธรรม จึงติดตามท่านไปเรื่อย ๆ เพื่อจะได้เรียนรู้ธรรม
และปฏิบัติธรรมให้สูงขึ้น

ก่อนนี้การศึกษาธรรมปฏิบัติธรรม เป็นเรื่องคร่ำครึล้าสมัย แต่ท่านอาจารย์
มั่นได้ปฏิบัติให้คู่อยู่กับธรรมอย่างเป็นสุขให้เห็น จนความรู้สึกแสบของผู้อื่น
ค่อยจางไป พุทธบริษัทกล่าวว่า มรรคผล นิพพาน มันล้าสมัย จึงไม่สนใจต่อ
การปฏิบัติธรรม ไม่ว่าจะพระภิกษุ สามเณร หรืออุบาสกอุบาสิกาพากันเห็นห่างจาก
ธรรม

แต่เมื่อได้มีผู้ปฏิบัติอย่างเอาจริงเอาจังจนได้บรรลุมรรค ผล นิพพานได้ รับผลแห่งความเย็นนอกเย็นใจ ทั้งพระภิกษุและฆราวาสทุกท่านได้ประจักษ์แก่ใจตน ความเชื่อผิด ๆ ที่ว่ามรรค ผล นิพพาน พ้นสมัยแล้วนั้น เป็นอันถูกลบไป

ที่ท่าบ่อนี้ ต่อมาได้กลายมาเป็นวัดป่า อันเป็นสถานที่บำเพ็ญกัมมัฏฐานอย่างสำคัญ เชื่อว่า อริยัญญาสี่ มีพระอาจารย์หลายท่าน ได้มาเห็นสถานที่นี้และชมว่าเหมาะแก่การบำเพ็ญสมณธรรม ทั้งตัวท่านเอง ก็ได้รับประโยชน์มาแล้วด้วย

ให้เลิกนับถือผี

พระครูคงก็ไม่คิดที่อยู่ นิยมจาริกไปเรื่อย ๆ ในปี พ.ศ.๒๔๖๔ ท่านอาจารย์มั่นก็ได้จำพรรษาอยู่ กับพระภิกษุสามเณร ๑๐ รูป รวมทั้งอาจารย์มั่นด้วยเป็น ๑๑ รูป ที่ป่าแห่งหนึ่ง ในที่อันไม่ไกลจาก บ้านห้วยทราย จังหวัดนครพนม

ที่บ้านห้วยทรายนี้ ท่านได้แก้ความเห็นผิดของชาวบ้าน เกี่ยวกับเรื่องการนับถือผีสาว ให้หันมานับถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เพราะพระรัตนตรัย ๓ ประการนี้ เป็นที่พึ่งอันปลอดภัย พึ่งได้อย่างแท้จริง

ได้สอนชาวบ้านให้ปฎิญาณตนเป็นพุทธมามกะเสียใหม่ ทั้งได้ฝึกอบรมในเรื่องของการเจริญกัมมัฏฐานด้วย ตลอดเวลาที่พักอยู่ที่นี้ ๑๐ เดือน ก็ปรากฏว่าได้ผลน่าพึงพอใจ

ออกจากบ้านห้วยทรายแล้ว ท่านอาจารย์มั่นได้ไปนมัสการท่านอาจารย์เสาร์ที่ถ้ำภูผากูด แล้วได้ร่วมเดินธุดงค์ด้วยกันไปหลายที่หลายแห่ง

ระหว่างทางได้สั่งสอนประชาชน ให้รู้จักนับถือพระรัตนตรัย เพราะผู้คนส่วนใหญ่ นับถือผีกันเป็นพื้นในปีนั้น ท่านอาจารย์มั่นได้มอบศิษย์ทั้งหมดให้อยู่ในความปกครองของพระอาจารย์สิงห์ ชันตยาโคโม

ปรับปรุงระเบียบคำสอน

พ.ศ.๒๔๖๕ พระอาจารย์เสาร์ พระอาจารย์มั่น พร้อมทั้งศิษย์ของท่านอาจารย์ทั้งสองรุ่นแรก และผู้เข้ามาฝึกหัดใหม่จำนวนมากได้จำพรรษาอยู่ที่บ้านหนอง

ลาด อำเภอสว่างดินแดน จังหวัดสกลนคร

ท่านอาจารย์ได้ทำการสั่งสอนในเรื่องการปฏิบัติธรรม มาถึงปีนี้ก็เป็นเวลา ๗ ปีแล้ว ยังไม่ได้มีการปรับปรุงการฝึกธรรมเลย สมควรจะได้มีการแก้ไขให้เหมาะสม เพื่อประโยชน์แก่การเข้าถึงธรรม

ท่านอาจารย์เสาร์ได้มอบให้อาจารย์มั่นเป็นผู้รับผิดชอบในเรื่องการวางแผน เป็นแผนที่เมื่อปฏิบัติแล้วจะต้องได้ผลหากเอาจริง และข้อสำคัญจะต้องทำให้เป็นอันหนึ่งอันเดียว ไม่ใช่ปฏิบัติกันไปคนละทิศละทาง

ท่านอาจารย์มั่นได้ยืนยันถึงการปฏิบัติตามอริยสัจธรรม จึงได้ผลอย่างแน่นอน เพราะท่านได้ทำมาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การพิจารณากายของเรา นี้ เป็นหลักสำคัญนัก ขอให้หมั่นเพียรกระทำกัน ให้ศิษย์ทุกคนดำเนินตามนี้ เพราะพระพุทธองค์และพระอริยสาวกในอดีตกาล ก็ผ่านการพิจารณากายมาเหมือนกัน

ท่านเน้นย้ำแล้วย้ำอีกด้วยกลัวศิษย์ไขว้เขว ไม่เข้าใจ เพราะวันหนึ่งท่านเกิดนิมิตฝันว่า "ขณะนั้นเป็นเวลาเช้า เราได้พาพระภิกษุสามเณรเป็นจำนวนมาก เข้าไปบิณฑบาตในละแวกบ้านขณะนั้นก็เกิดนิมิตในสมาธิเป็นที่น่าประหลาดใจขึ้น คือ พระภิกษุสามเณรที่ตามเราดี ๆ ก็เกิดมีพวกหนึ่งแซงซ้ายบ้าง ขวาบ้าง ขึ้นหน้าเราไป บางพวกก็เลยเดินออกไปนอกทางเสีย และก็มีอีกพวกหนึ่งที่เดินตามเราไป"

ได้เล่าความฝันนี้ให้ศิษย์ฟัง พร้อมทั้งอธิบายว่า

"ที่มีพวกภิกษุสามเณรแซงท่านขึ้นไปข้างหน้า นั่น คือบางพวกจะพากันอวดตัวว่าเก่งว่าดีแล้ว ก็จะละจากข้อปฏิบัติที่เราได้พากันดำเนิน ครั้นแล้วก็จะเกิดความเสื่อมเสียไม่ได้ผลตามที่เคยได้ผลแล้วซึ่งเขาเหล่านั้นก็จะมาอ้างเอาว่าเป็นศิษย์ของเรา แต่ที่ไหนได้พากันหลีกเลี่ยงการปฏิบัติต่าง ๆ ที่เรากำหนดให้ไว้ ที่สุดแม้แต่สิ่งเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น สัจธรรมเป็นต้น การจะปฏิบัติเพื่อการพิจารณากายอันนับเนื่องด้วยอริยสัจธรรมก็ยิ่งห่างไกล

จำพวกหนึ่งเดินออกนอกทาง คือจำพวกนี้เพียงแต่ได้ยินกิตติศัพท์เราแล้วก็อ้างเอาว่าเป็นศิษย์ บางทีจะยังไม่เคยเห็นหน้าเราเสียด้วยซ้ำ และก็หาได้รู้อุปนิสัยกายในการปฏิบัติแต่อย่างใดไม่หรือพวกที่เคยอยู่กับเรามา แต่เมื่ออยู่กับเราก็คงเคร่งครัดเพราะกลัว แต่พอออกจากเราไปแล้วก็ไม่นำพาในข้อธรรมและการปฏิบัติของเรา เพียงแต่มีชื่อว่าเป็นศิษย์ของอาจารย์มันเท่านั้น แต่ไม่มีข้อปฏิบัติอันใดที่จะถือได้ว่าเป็นแนวทางเป็นตัวอย่างอันนำมาจากเราเลย

จำพวกหนึ่งที่เดินตามหลังเราไปนั้น จำพวกนี้เป็นผู้ดำเนินตามคำแนะนำของเราทั้งภายนอกและภายใน เป็นผู้ใคร่ต่อธรรม ต้องการพ้นทุกข์ในวิภูฏสงสาร พยายามศึกษาหาความรู้ทุก ๆ ประการที่มีความสนใจต่อหน้าหรือลับหลังก็เหมือนกัน รับข้อปฏิบัติแม้เล็กน้อย รักษาไว้ด้วยชีวิตจิตใจเพราะจำพวกนี้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติมากับเราแล้ว เกิดผลอันละเอียดอ่อน จากข้อวัตรปฏิบัติเหล่านี้ก็เป็นที่น่าอนว่าจะแปรผันเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้ พวกที่ออกนอกกลุ่มนอกทางนั้นคือ ไม่ได้รับ ผลอย่างจริงจังจากการปฏิบัติอยู่กับเรา เพราะเหตุที่ไม่ได้ผลจริงนั่นเอง ทำให้เกิดความลังเล ไม่แน่ใจแต่พวกที่เดินตามเรา ย่อมได้รับความเจริญ"

ท่านกล่าวว่า "ธรรมปฏิบัติที่ท่านได้อุตสาหะลงทุนลงแรงพากเพียรพยายามทำตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า จนบังเกิดผลมหาศาลจะพึงอยู่นานได้เพียงนั้นก็แล้วแต่ศิษย์ทั้งหลายจะพากันมีสติหรือพากเพียรเพื่อให้เกิดผลจริงจัง จะรักษาการปฏิบัติเหล่านี้ได้ ถ้าใครจักพึงกล่าวว่าเป็นศิษย์ท่านอาจารย์มัน เขาก็จะได้รักษาไว้ซึ่งข้อวัตรปฏิบัติของท่านอาจารย์มัน ผลลัพธ์ที่จะได้ก็จะได้สมจริง"

วาทะข้างต้นท่านได้กล่าวสอนศิษย์ที่เป็นพระภิกษุสามเณร ส่วนศิษย์ที่เป็นฆราวาส ท่านสอนเน้นหนักในด้านศรัทธา ความเชื่อ ให้รู้จักเชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ ไม่ใช่เชื่ออย่างมงายไปหมด

ท่านสอนให้ศิษย์ฆราวาสเลิกนับถือในสิ่งผิด ๆ เรื่องภูติผีปีศาจ ศาลเจ้าที่เจ้าทาง เข้าทรง การนับ-ถือ-เลื่อมใสในสิ่งเหล่านี้ เป็นความเสียหาย มันผิดคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นความมงาย ผู้เป็นพุทธบริษัทไม่ควรนับถือสิ่งเหล่านี้

"อันที่จริงการนับถือมหายานี้เกิดจากการไม่เข้าใจองค์แท้ใน พระพุทธศาสนา หรือขาดการศึกษาอย่างแท้จริงในพระพุทธศาสนานั้นเอง ยิ่ง ชาวชนบทห่างไกลความเจริญแล้ว ก็ยังมีแต่เชื่อมหายกับสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นล่ำ เป็นสัน จึงเป็นสิ่งที่แยกมากทีเดียว ไม่ต้องพูดถึงว่าชาวชนบทจะพากัน หลงมหายหรือก แม้แต่ชาวเมืองหลวงอย่างในกรุงเทพฯ ก็ตาม ยังพากันหลงม ายในสิ่งเหล่านี้มาก เช่นเจ้าพ่อเจ้าแม่ นี่ บางแห่งพากันสร้างเป็นเทวสถาน แล้วก็ไปบูชาถือเอาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ไปก็มีมากมาย"

ท่านอาจารย์มั่นถือว่า เรื่องเหล่านี้สำคัญมาก เพราะเป็นตัวขวางกั้นไม่ให้เข้าสู่ ความเป็นอริยะ ผู้ยึดติดสิ่งเหล่านี้จะจมติดอยู่กับความมหาย ไม่สามารถพ้น ทุกข์ได้

ในปีที่ท่านได้แนะนำแก่พระภิกษุแทบจะถือได้ว่าล้วนแต่หัวหน้าที่ทั้งนั้น จึง เท่ากับท่านได้แนะนำแนวสำคัญให้แก่บรรดาศิษย์โดยแท้ หลังจากท่านอาจารย์มั่น ได้รู้คงจะไปจังหวัดเชียงใหม่แล้ว มอบศิษย์ทั้งหลายให้แก่ท่านอาจารย์สิงห์ ชัน ตยาคโม ซึ่งศิษย์เหล่านี้เป็นศิษย์ชั้นหัวกะทิทั้งนั้น จึงเป็นกำลังให้ท่าน อาจารย์สิงห์ในการที่จะปราบพวกนับถือผิดมีภูติผีได้เป็นอย่างดี

บ้านหนองบัวลำภู

พ.ศ.๒๔๖๖ ท่านอาจารย์มั่นได้จำพรรษาอยู่ที่บ้านหนองบัวลำภู อำเภอ หนองบัวลำภู จังหวัดอุดรธานี ปีนี้เป็นปีที่แปลคแห่งการแนะนำการปฏิบัติซึ่งก็ ปรากฏว่าได้ผลดีมาก อาจารย์มั่นท่านเลือกสอนคน เมื่อตรวจดูอุปนิสัยว่า จะ สามารถปฏิบัติธรรมได้ท่านก็จะสอนเลย แต่ถ้าอุปนิสัยยังหยาบกร้านสันดาน เลวท่านก็ไม่เสียเวลาสอน

โดยปกติท่านใช้เวลาในการสั่งสอนพระภิกษุสามเณรมากกว่า เพราะถ้าสอน พระภิกษุสามเณรจนได้ผลดีแล้ว พระภิกษุสามเณรแม้รูปเดียว ก็จะสามารสอน ฆราวาสได้เป็นร้อยคนพันคน

ก่อนจะเข้าพรรษาในปีนี้ได้มีพระอาจารย์หลายท่าน เช่น อาจารย์กู่, อาจารย์ เทสก์ เทสรังสี ได้อยู่ร่วมที่บ้านหนองบัวลำภูนี้ด้วย เพื่อการปฏิบัติให้ลึกซึ้งถึง

แก่นมากขึ้น

ท่านอาจารย์มั่นได้มีการสอบสวนถึงภูมิจิตด้วย เมื่อมีพระภิกษุสามเณรใหม่เข้ามาสู่คณะ ก็จะได้ถามแบบเป็นกันเองและแนะนำกัน โดยพระอาจารย์มั่นจะไม่เข้ามายุ่งในจุดนี้ปล่อยให้ทำกันเอง เพราะท่านแก่แล้ว ยิ่งเมื่อท่านอายุได้ ๘๐ กว่าปีแล้ว ท่านถึงกับไม่สอนเลยในเบื้องต้น ผู้ใดมาใหม่ท่านก็มอบให้พระมหาเจียน (เจ้าคุณอรียเวที) และท่านมหาบัว ญาณสัมปันโน สั่งสอนอบรมแทน

ศิษย์ชั้นแนวหน้าจะต้องรับภาระแทนอาจารย์มั่น ช่วยสอนช่วยแนะนำการปฏิบัติแก่ผู้ยังใหม่อยู่

เพราะชื่อเสียงของท่านอาจารย์โด่งดังไปไกล จึงมีผู้มาศึกษากับท่านอยู่ ปฏิบัติกับท่านเป็นจำนวนมาก และท่านเองนำหมู่คณะปฏิบัติอย่างดียิ่ง

ท่านอาจารย์วิริยงค์ ศิษย์ของท่านอาจารย์มั่น ได้เล่าว่า

"ขณะที่พักปฏิบัติธรรมร่วมอยู่กับท่านนั้น ท่านได้บำเพ็ญเองจะมีการประมาทไม่ได้ ต้องพยายามอย่างเต็มความสามารถของแต่ละบุคคล ถ้าผู้ใดประมาทหรือไม่พยายามเพื่อการปฏิบัติอย่างจริงจังแล้วท่านจะต้องทราบในญาณของท่านทันที ท่านก็จะเตือนในขั้นแรก เมื่อผู้นั้นเชื่อก็ดีไป แต่ถ้าไม่เชื่อท่านจะตักเตือนเป็นครั้งที่ ๒ เมื่อผู้นั้นเชื่อก็ดีไป ถ้าไม่เชื่อท่านจะตักเตือนเป็นครั้งที่ ๓ ครั้งนี้ถ้าไม่เชื่อท่านก็ไล่ออกไม่ให้อยู่ต่อไป

ฉะนั้นถ้าหากองค์ใดสามารถอยู่กับท่านได้เป็นเวลานานพอสมควร ก็จะต้องได้ผลสมความตั้งใจแน่นอน เพราะนโยบายและอุบายฝึกหัดของท่านนั้นมีเพียบพร้อม พร้อมที่จะแนะนำให้แก่ศิษย์ทุก ๆ องค์ที่มีนิสัยเป็นประการใด ท่านก็แสดงธรรม หรืออบรมตามที่มีนิสัยวาสนามาอย่างไร จึงทำให้ได้ผลอย่างมหัศจรรย์เป็นอย่างยิ่ง ในข้อนี้ผู้ที่เคยไปอยู่ศึกษามากับท่านแล้วจะทราบได้ดีด้วยตนเอง"

"การปฏิบัติอันเป็นวัตรที่ท่านอาจารย์มั่น พาศิษย์ของท่านปฏิบัตินั้นออกจะแปลกกว่าบรรดาพระปฏิบัติหรือพระอื่น ๆ ในสมัยนั้นมาก เช่นการฉันหนเดียว การฉันในบาตร เป็นต้น เฉพาะการฉันในบาตรนี้ เวลาไปในบ้านหรือเจานิมนต์ให้ไปฉันในบ้านต้องเอาบาตรไปด้วย เขาจัดสำหรับคาวหวานอย่างเป็นระเบียบ

เรียบร้อยดี ท่านก็เอาเข้าไปบาตรหมดด้วย เหตุที่ท่านได้นำมาปฏิบัติเช่นนี้ ศิษย์ผู้หวังดีและใคร่ในธรรมกับได้ผลการปฏิบัติมาแล้ว ก็ต้องรักษาข้อปฏิบัติเหล่านี้"

ท่านพระครูปลัดอ่อนตา ท่านมีความเลื่อมใสท่านอาจารย์มั่นเป็นอย่างยิ่งและสนใจต่อข้อปฏิบัติของท่านอาจารย์มั่นยิ่งนัก แต่เนื่องด้วยท่านพระครูรูปนี้ท่านมีนิสัยสนใจมานานแล้ว เมื่อมาได้รับการศึกษาเพิ่มเติมเข้ายิ่งทำให้ท่านได้มีความเลื่อมใสต่อข้อปฏิบัติทิฏฐิโยยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก

แต่การปฏิบัติดังที่ได้ปฏิบัติตามแนวพระอาจารย์มั่นซึ่งเป็นไปตามคำสอนของพระพุทธเจ้านั้นย่อมเป็นการขัดข้องต่อบุคคลบางคนเป็นธรรมดา เพราะบางคนหาว่ารุ่มร่าม หาว่าอวดเคร่งในท่ามกลางชุมชนหาว่าไม่รู้กาลเทศะ หาว่าคร่ำครึ หาว่าเป็นคนล้าสมัย พวกนั้นว่ากันไปต่าง ๆ นานาท่านพระครูจึงได้นำข้อครหาเหล่านี้เข้ากราบเรียนต่อท่านอาจารย์มั่นว่า "พวกเราปฏิบัติตรงต่อพระธรรมวินัยทุกประการ ย่อมเป็นการขัดข้องเขาหาว่าเราปฏิบัติเคร่งครัดเกินไป ไม่รู้จักกาลเทศะคร่ำครึไม่ทันการทันสมัย"

ท่านอาจารย์มั่นตอบว่า "พวกเราผู้ปฏิบัติพระธรรมวินัยนั้น จะถือเอาชาวบ้านนักบวชผู้นอกกรีตเป็นศาสดา หรือจะถือเอาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดาของพวกเรา ถ้าจะถือเอาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดาของตนก็ต้องปฏิบัติตามพระธรรมวินัยที่พระองค์เจ้าทรงบัญญัติไว้แล้วทุกประการหรือถ้าต้องการเอาผู้อื่นนอกจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดา ก็จงปฏิบัติตามผู้นั้นไป"

พระครูปลัดอ่อนตาทิ้งคำอธิบายจากท่านอาจารย์มั่น ทำให้อาจหาญยิ่งขึ้นในการปฏิบัติธรรม ท่านพระครูได้รุดงค์ไปตามป่าเขาลำเนาไพร เพื่อหาที่สงบเข้าสมาธิวิปัสสนา

พระครูปลัดอ่อนตา ท่านเป็นพระมหานิกาย ต่อมาจึงเปลี่ยนนิกายมาเป็นธรรมยุติเพื่อจะได้ใกล้ชิดกับพระอาจารย์มั่นมากยิ่งขึ้น และท่านได้เป็นเจ้าอาวาสวัดโยธานิมิตซึ่งพวกทหารและชาวบ้านสร้างถวาย